aztán finom magyarázkodás, kisiklás, kétségbeesés, megoldás, de megint valami nem jó… Igen, ráismertünk, a téma a szerelem, az összes ellentmondásával együtt. Mint egy jó színház. A zenekar teljesen egyben, a szólisták bizonyosan még hetekig álmodtak erről a hangulatról, amit e *l'amante modesto* most elénk varázsolt.

A többi szám valóban kicsit jobban benne van abban az imaginációs mezőben, amit elképzelünk általában erről a korszakról; némi hasonlatossággal Monteverdi műveihez; amúgy az összes remekmű a lemezen, de talán ez a *Che si può fare* lehet olyan, amely fennakad az érzékenyebb szűrőkön.

Egy *lamento*, ezzel a *Monteverdi* óta híressé lett ereszkedő *ostinato*val, amely tudattalanunkban szép horgonyt vetett. Itt egy érdekes többlet azért kiérezhető, ez pedig a női szemszög, ahogyan ők látják az egészet, a finom hálót csak másképp szövik egy picit, mint a férfiak, és most pont ez, ami rendkívül hitelessé teszi az egészet.

Még egyszer, a fúvósok belépése. Nagyobb hangerőn egészen szíven üt.

Alarcón azt írta, hogy a lemez tulajdonképpen egy restaurálási kísérlet: ilyen lehetett az Accademia degli Unisoni egyik esti előadása, valamikor 1650 környékén, aránylag kis körben, Velencében, vagy a Strozzi Palota dísztermében, Firenzében.

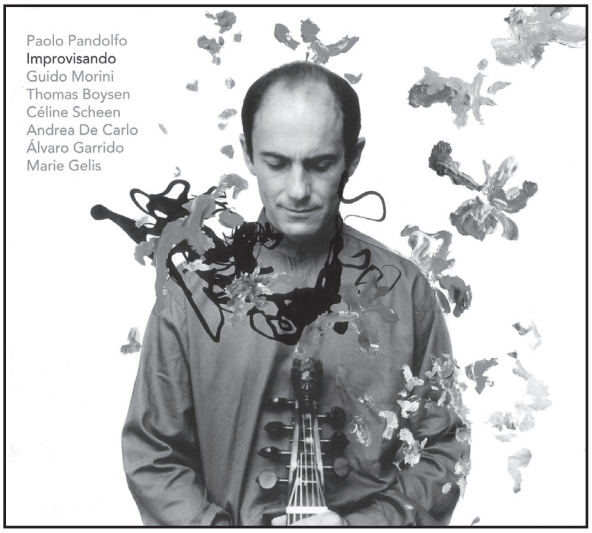
Vajon sikerült?

Részemről a válasz az, hogy érezni a hölgyek parfümjét, amiért nehéz aranyakkal fizettek az előző nap a Fűszer-szigetekről beérkezett hajó kapitányának; a ruhák és ékszerek összhangját; az intarziás padló viaszának illatát keveredve a gondolások csukott ablakon is beszűrődő távoli énekfoszlányaival.

Feltétlen ajánlott.

K. P.

Paolo Pandolfo
IMPROVISANDO
Audio CD, 79 perc (Glossa Music, 2006)

Egyik legkedvesebb lemezem következik.

Van rajta egy nagyon egyszerű és kimondottan szép dallam.

Fogjunk kézbe egy gitárt, mindenkinek menni fog, ígérem. Pengessük akkordokon a húrokat simán, ahogy a jönnek egymás után, semmi jobbkéz-trükk, az akkordok C–G–Am–Em.

Értő kezekben és teljes kibontással, nyilván jóval bonyolultabban, valami ilyesmi kerekedik ki belőle. Illetve kerekedett, mint alant, ez a sok írás.

Az eredethez kicsit vissza kell menni időben.

1500-as évek legeleje. Hever Castle, óriási nemesi birtok, Kent vármegye, Howard herceg egyik oldalága. Nagy család, sok gyermek, nagy konyha, szép kert, őspark.

A kicsi Anna 5–6 éves, nagyon eleven és arca finom. Esténként már alig bír magával, szeme csillog, mert mikor a dadus ágyba parancsolja őket, csöndben kell maradni, lassan nyílik az ajtó, és belép a Ráncosarcú. Leül az ágyak közé, elfújja a gyertyát. Az ijesztő sebhely a homlokán így nem is látszik, ő az Earl of Emsworth,

egy nagybácsi, a világlátott, sok csatát megjárt rigolyás vénember, aki hányatott élete alkonyán ebben a kastélyban talált nyugodalmat látomásai és emlékei elől. Napközben a gyerekek félnek tőle és a kampósbotjától, mint a tűztől, de most mindenki figyel. Mert mesél. Rég letűnt korok elevenednek meg; sárkányok és boszorkányok, dicső birodalmak és csaták, de legtöbbször történetek Arthur királyról, az Excaliburről, a Szent Kardról és a Kerekasztal lovagjairól, akik védték a betegeket, nőket, gyengéket és a gyerekeket, küzdöttek a gonosz sárkányok és rosszindulatú törpék ellen, de kalandjaik során egyetlen nagy cél vezette őket, megtalálni a Szent Grált.

Persze a kis Anna kedvencei a *Halászkirály legendája* volt, meg a *Gawain és a Zöld Lovag*. Ez utóbbi annyira tetszett neki, hogy hetek teltek el, és még mindig ugyanezt a történetet követelték ki, napközben pedig sokszor eljátszották, évekig zöld övet hordott, és volt, hogy még az egyik lovat is zöld krétaporral borították be. Ebből aztán lett egy kis dorgálás…

Meg akkor is, amikor a dédapa zafírberakású régi kardját úgy beleszorították egy odvas fába, hogy három férfi egy óráig fűrészelte, mire kilazult. Anna sírva magyarázta, hogy csak azt akarták eljátszani, hogy aki az Excaliburt ki tudja húzni a kőből, abból lesz Anglia királya, vagyis királynője, mert ő most ezt találta ki…

Mindenki mérgelődött, mert a kard drága volt, és egy kő ki is esett belőle, csak Lord Emsworth mosolygott, és a végén ügyesen úgy alakította a dolgokat, hogy a kislány húzza ki, s utána évekig úgy hívta őt, hogy *királynőm*…

Pár év után Anna megkomolyodott és szépsége lenyűgöző lett, Lord Emsworthnak pedig még a szemöldöke is teljesen megőszült, ám Anna rajongása a Kerekasztal történetei iránt változatlan maradt; most már tudta, Parsifal mit is keresett valójában, és megértette Lancelot, a csúnyaarcú lovag és Guinevere királyné gyönyörű nagy szerelmét, amely Arthur birodalmát a romlásba döntötte, és megtanulta a királyné kedvenc dalát, amellyel Lancelot rabolta el a szívét, aki Frankföldről származott. Így a dal címe az volt, hogy *A francia dal*, aztán később csak úgy ismerték, hogy a *Francia*.

1522-ben Anna a királyi udvarba került, zöld övet többé nem hordott, de az a hosszú kézelő, amellyel finoman eltakarta jobb kezének kicsi hibáját, mindig zöld volt.

A király is értett a zenéhez, maga is lantos volt, a lenyűgöző szépségű zöld kézelős udvarhölgytől pedig mindig kérdezte, mi az a dallam, amit állandóan játszik.

Boleyn Anna pedig nem árulta el, mert a két ország épp háborúban állt, és legfőképp, mert halálosan szerelmes lett a királyba, VIII. Henrikbe, éppen, mint Lancelot Guinevere-be, így a király ezt a dallamot így nevezte el, hogy *Her Ladies Greensleeves* (*sleeves*=kézelő), aztán már mindenki csak így hívta, a *Greensleeves*.

A folytatást mindenki ismeri. Boleyn Anna és VIII. Henrik gyermeke lett az az Erzsébet királynő, aki alatt Anglia világhatalom lett. Az Excalibur továbbra is legenda maradt; VIII. Henrik néhány lantműve a feledés határán egyensúlyozva, de a fennmaradt *Greensleeves* azóta is teljes pompájában ragyog. Az utazó zenészekkel Európa-szerte elterjedt; eredeti változata a Németalföldön és nyilván Franciaországban hódított, az Ibériai-félszigetre kerülvén pedig kicsit átalakult, az osztinátó teljesen új ritmust kapott, a kibontás némileg más lett, Spanyolországban ma úgy ismerik, *Las Vacas*.

Több ilyen kalandos sorsú vándordallam létezik, finom láthatatlan hálózatot alkotva zenei világunkban; olykor összecsomósodnak, és találkoznak egy-egy lemezen, ezek közül talán az egyik legjobb az *Improvisando*.

Először nézzük kicsit a borítót, fönt. Mert ezt kapjuk belül, pontosan. Pandolfo csak áll, valamin gondolkodik talán, mosolyog, kis tarka pamacsok jönnek-mennek körülötte, a többieken is látható ez a színes friss fuvallat.

A *Las Vacas* a 2. *track;* soha nem felejtem el, amikor először hallgattuk. Estig ment a vita, hogy mi is ez. Itthon tanult zenészekkel rendkívül óvatosan kezeljük a témát; legtöbbjük horizontja lezárt ajtókkal van telve, vitatkozni majdnem hiábavaló.

Szerencsére Pandolfo nem a Zeneakadémián tanult; így az a horizont jóval szélesebb, nagyobb szelet, eget mutat nekünk. A cím az improvizáció, a darabok pedig a késő reneszánsz nagy slágerei. A dolog komolysága akkor tűnik fel először, mikor Pandolfo a *booklet*ben megemlíti, hogy a mai klasszikus zenészeknél a játékmód és a kottaolvasás akrobatikusan ügyes, gyakorlatilag bármit kapásból lejátszanak, ami eléjük kerül, viszont az improvizációs készségük, amikor használni kellene a saját zenei gondolkodásukat, szégyenletesen alacsony, mintha ki lenne lúgozódva onnan belülről. Barátaival elhatározták, hogy készítenek egy lemezt, ahol elmondják a véleményüket erről az egészről.

Közben azért nem árt tudni, hogy régebbi korokban nemcsak a világnézet volt más, hanem a zenei oktatás is erősen eltért; sőt, szinte egyáltalán nem is hasonlított a maihoz. Gondoljunk bele, hogy az improvizáció a kezdőknél pár akkord után már *alapkövetelmény* volt – ez ma sajnos nem így van, az oktatáshoz használt zenék amúgy is *ab ovo* kizárják ezt, ami meg maradt mégis, az csak afféle fényűzése, úri kiváltsága lett a magasan-játszók kasztjának, akikre szúrós szemű szigorú rég elhalt szerzők emelnék pofonra a kezüket, ha letérnének a sínről. Így alakult, hogy szinte soha nem használják még akkor sem, ha esetleg tudnák.

Hallgatva a lemezt, körvonalazódik a sejtelem, hogy itt valami másról van szó, nem pedig a szerszámosláda ötletszerű újrapakolásáról. Még mélyebbre belenézve pedig azt látjuk, hogy ez a fajta improvizáció eltér attól, amit fejünkben e szó takar. Akkor mi? Inkább egy igazi *realtime* alkotótevékenység, vagyis egy *szellemi tartalom realizálása*. Mit is jelent ez? Gondoljunk az Excalibur misztikájára, ahol Arthur király egy elhatározással, egy elvvel kezdett, aztán keresett hozzá lovagokat, leültette őket a Kerekasztalhoz, épített köré egy termet, a terem köré egy palotát, a palota köré egy várat, a vár köré egy országot, az ország köré egy birodalmat, melynek nagysága fennmarad az idők végezetéig. Az Erzsébet-dinasztia Britanniáját tekintve ez egészen pontos analógia.

A régizenét tekintve szintén pontos a meghatározás, ezért is mondjuk rá, hogy tisztán eszmei zene. A bátrabbak meg egyenesen gondoljanak János evangélista kezdő soraira…

Tehát odaalkotni dolgokat, ahol eddig semmi nem volt, illetve csak egy dallam-váz, vagy *ostinato* keret. Mint amikor a *Word*ben, ahol rajzoltunk egy alakzatot, a határokat kijelöltük, a kezdőlépés megvolt; alul pedig ott a kis ikon, hogy kitöltőszín, alatta, hogy kiöltési effektusok, és ráklikkelünk, hogy „elv", aztán legördül annyi *tools*, hogy a lista leér a lap aljáig kétszer.

A konkrét zenei megjelenítés pontosan így történik. A nulladik taktusban utalás az élő zenei háttérre, amely mindig ott sistereg és csörög a megelőző állapotban, mint ős-Káosz, vagy ős-Rend, ezek egymás analógiái, aztán az első taktusokban kijelölődik egy alapmintázat, és ez hívja életre az összes többi létező dolgot, egyre bonyolultabb megjelenítésben.

Nevetségesen egyszerű alap, mondhatnátok, valóban, egy darab tégla a három akkordjával, de olyan katedrális épül belőle, hogy a nyakunk

megfájdul, ha felnézünk a tetejére, pedig a háromakkordos téglákon kívül más nem is nagyon van a falakban.

Ehhez képest, amit a zenészek csinálnak picit későbbi zenék előadásakor, az egy kétségbeesett fűrészelés, hogy valamit átadjanak a zeneszerzők zsenijéből, gúzsba kötött kézzel és cikázó szemmel bogarászva a szabadsággyilkos kották atompontos, még a levegővételüket is szabályozó előírásait.

Akkor a régizenészek a többiektől ennyire különböznek? Jómagam azt látom, hogy legtöbbször igen, de a helyzetet bonyolítja, hogy a nyelvünk itt, mármint a korszakolásnál vergődik, Bachnál a fentiek eszünkbe sem jutnak, nemcsak azért, mert az ő zenéje egy más struktúra, hanem mert ahogyan ment előre a kor, a pontos lejegyzések ezt a fajta szabadságot majdhogynem kizárják, de vele ellentétben van szerző, akit még pontos kotta mellett is szabadnak érzünk, meg szintén vele ellentétben, van régi szerző, akit kár kiemelni a feledésből, szóval minden van, meg mindennek az ellenkezője is, a kavarodás nem kicsi, eligazodni nem egyszerű. Az viszont tény, hogy ilyen zenélés tükrében a mai előadók többsége olyan tehetséges gyermek, vagy inkább lángeszű felnőtt, aki fantasztikusan olvas, csak éppen elfelejtették megtanítani beszélni…

Kár ezen riadozni, inkább léptessünk tovább, bármelyikre, akár a 14. *track*re: a *Folia*, vagyis a *Foliandalus*, így írták, a másik nagy vándor, különösen szép felvezetést kap, egészen tisztán hallatszik, hogy miből építkezik, és megint ugyanoda jutunk, mint az előbb. Pandolfo itt kicsit hosszabban mutatja a deszkákat, jó sokat, hosszú farudakat, a szegeket zsákszámra, pár hordó kátrányt meg jó nagy darab vásznakat, rengeteg kötelet meg csigákat, egy csomó őgyelgő mesterembert, tisztára olyan, mint egy giga-kirakodóvásár három és fél percig – aztán megszületik az elv, az akarat, a kívánság, hogy jussunk el tengeren a Fűszer-szigetekre, és a sok lim-lom alkatrészből felépül egy gyönyörű vitorlás hajó, amelyik büszkén szeli a habokat. Saint-Exupéry aránylag pontosan leírta, mi történik.

Mi pedig élvezzük a zenét, mert elindult a *Folia*, szórjunk a capuccinónkra fahéjat, mert finom, amúgy az akkori ára pont annyi volt, mint az aranyé.

Tényleg olyan, mintha aranyport szórna ránk e lemez. A régiek, akiknek telt rá, állítólag ették is, nekünk most elég, ha csak hallgatjuk, esetleg belélegezzük.

Kicsit járathatjuk az agyunkat azon, hogy mivé lett mára a komolyzene, meg nálunk az oktatása, mennyire kár, hogy így alakult, de arra gondoljunk, hogy gyógyírként itt van ez a lemez, illetve a tokja a kezünkben, mert a CD-játszónk inkább szemérmetlenül hazudik, hogy *ilyen kék színű lemezt ő még életében nem látott*, mintsem vissza kelljen adni, s nem pedig ezt pörgetni és hallgatni éjjel-nappal, végestelen végig, addig, amíg az utolsó urániumsugár ki nem fogy a paksi reaktorból.

K. P.